

5. Један од главних резултата монографије односи се на откриће карактера стилистичког језгра Тадићеве поезије, које је првенствено *драмске природе*. Свака Тадићева текста – била она наративног, дескриптивног, дискусионог или комбинованог типа – „готово увек је заснована на неком драмском елементу, попут природе лирског ја или његовог односа са лирским ти, или на драмској структури – ужој, микро-наративној, која указује на развој одређене теме или ситуације у оквиру неколико песама, или широј – композицији збирке”.

6. У Тадићевом песништву једна од доминати јесте и фигуративност, унутар које је ауторка издвојила најсуштаственије фигуративне јединице и/или поступке. Тако је анализирана глаголска метафора као вид фигуративности којим песник предочава визију света као испразне приче, потом је истражен стилематични и стилогени план амплификације и акумулације како би се показала разноликост у грађењу песме и интензификацији основног песничког доживљаја света и лирског субјекта у том свету, а први пут је у анализи Тадићеве поезије осветљен и фразеолошки слој Тадићеве поезије, којим песник гради непосредан и колоквијалан стил.

7. У монографији Соње Миловановић дат је конзистентан модел анализе који може бити образац описа текстова код било ког песника. А тај модел је посебно битан због непрекинутог интересовања за интегралностилистички приступ књижевноуметничком тексту уопште.

Др Милош КОВАЧЕВИЋ
Филолошко-уметнички факултет
Универзитет у Крагујевцу
Катедра за српски језик
mkovacevic31@gmail.com

ПРЕГАЛАШТВО ВРЕДНО ДИВЉЕЊА

Марија Клеуџ – сагледавање контекста. Зборник радова. Ур. Љ. Пешикан Љуштановић, О. Кривошић. Нови Сад: Библиотека Матице српске, 2020

Зборник радова *Марија Клеуџ – сагледавање контекста*, чије су уреднице Љиљана Пешикан Љуштановић и Оливера Кривошић, пета је по реду књига у едицији *Златна књиџа Библиотеке Матице српске*. Поводом Дана Библиотеке Матице српске, 28. априла, установљена је Награда *Златна књиџа Библиотеке Матице српске*, која се додељује за допринос библиотекарству и библиографском раду. Награду чине повеља и зборник радова са округлог стола о добитнику. Добитница Награде за

2020. годину је проф. емерита др Марија Клеут, професорка Одсека за српску књижевност и језик Филозофског факултета у Новом Саду. Зборник обједињује: уводну реч и честитку поводом Дана Библиотеке управника Селимира Радуловића, записник Жирија за Награду, једанаест текстова аутора, и дванаести текст добитнице Награде и библиографске белешке о ауторима радова. О професорки Марији Клеут и њеном раду писали су: Љиљана Пешикан Љуштановић, Снежана Самарџија, Вера Васић, Лидија Делић, Јасмина Јокић, Смиљана Ђорђевић Белић, Оливера Радуловић, Вања Баришић Јоковић, Радослав Ераковић, Драгољуб Перић и Медиса Колаковић; професоркине колеге, које су већином биле и њени студенти (то нису биле само Вера Васић, Снежана Самарџија и Смиљана Ђорђевић Белић).

Говором насловљеним „Мора и метафора света”, управник Библиотеке Матице српске Селимир Радуловић честитао је Дан БМС, најстарије српске библиотеке од националног значаја и прве јавне научне библиотеке, осврнувши се на епидемиолошку ситуацију у којој се налази читав свет као на пролазну земаљску невољу, којој је супротставио свет књиге и библиотеке, као вечни и избављујући.

У представљању *Зборника* кренућемо од краја, од селективне библиографије Марије Клеут, коју је приредила Медиса Колаковић. Библиографија садржи 182 библиографске јединице које су настале у периоду дужем од педесет година, од 1968. до 2020. године, и јасно сведочи да је Марија Клеут оставила неизбрисив научни допринос у главном пољу свог рада – проучавању народне књижевности – али и да су њена научна интересовања била шири и обухватнија. Избор њених цитираних радова, иако сажет, сведочи и о њеном широком научном утицају.

Љиљана Пешикан Љуштановић у тексту „Целовитост приступа” даје сведени преглед научног рада професорке Клеут. Она истиче студиозност с којом је Марија Клеут писала своје научне радове, полазећи од мање познатих и недовољно истражених, а битних питања, и како је успевала да их протумачи и укаже на њихову специфичност и значај. Капитална студија *Иван Сењанин у српскохрватским усменим њесмама* постала је репер у изучавању народне књижевности, а истакнуто је и вишегодишње трагање Марије Клеут за могућим наручиоцем *Ерланђенској рукојиса*. Ауторка истиче да професорка Клеут своја истраживања темељи на компаративном сагледавању односа песме и историје, потом укључује шири социјални контекст: обичаје, веровања, етнографске, етнолошке и законске списе. Пешиканова даје и специфичне примере иновативности рада Марије Клеут, наглашавајући, рецимо, да је она објавила књигу *Злајна жица њреко белој свети*, прву према научним узусима приређену антологију кратких народних умотворина за децу, као и да се професорка Клеут бавила „вампирским темама”, приређујући

и тумачећи књигу *Вамјири у Србији у XVIII веку* (заједно са Николином Зобеницом, ауторком превода).

Као веома важан сегмент научног рада Марије Клеут Пешиканова истиче и њено формирање особене „примењене поетике”, помоћу које формулише и решава низ теоријских питања на које је наилазила. Тако је управо она пружила најобухватнији увид у слепачке песме, посебно дајући свој допринос у књизи *Без очију кано и с очима: народне њесме слейих жена* (Љиљана Пешикан Љуштановић истиче да су и идеја о књизи и окупљање истраживачког тима и најважнији сегменти истраживања дело професорке Клеут). У тексту је осветљен и сегмент научног ангажовања професорке Клеут у сфери српских рукописних песмарица 18. и 19. века, поготово издвајање народних песама заступљених у њима и приређивање антологије у едицији Десет векова српске књижевности. Сумирајући свој текст, ауторка вели да је професорка Клеут поставила нове истраживачке и научне стандарде, да је истраживала непознате теме, смештајући их у историјски, књижевни и културни контекст предвуковског или вуковског доба.

Снежана Самарџија пише о књизи *Иван Сењанин у српскохрватским усменим њесмама*. Она, у тексту „Од Сењанина до Ивина друста”, упознаје читаоце с импозантним обухватом извора од којих је Марија Клеут пошла пишући своју знамениту студију, објављену 1987. године. Укључивање богате фолклорне грађе и концизност омогућили су Марији Клеут да напише ову студију у којој реконструише поетски лик Ивана Сењанина и указује на епску транспозицију реалне историјске егзистенције ускочког капетана Ивана Влатковића, али и низа других сењских ускока. Рад Снежане Самарџије указује на изузетну релевантност и актуелност научне студије Марије Клеут, пошто се преко њеног разматрања и тумачења лика Ивана Сењанина могу извести закључци драгоцени за тумачење јуначког лика у усменој епици уопште.

Вера Васић, у тексту „Лексиколошки кључ у тумачењу народних песама”, осветљава трагање Марије Клеут за језиком као средством изражавања. Ауторка показује како Марија Клеут за објекат истраживања узима језичке јединице, које, по дефиницији, припадају домену лексикологије, и тумачи их у коду народне књижевности, што је посебно битно за проучаваоце ове књижевности. Вера Васић је издвојила поједине радове Марије Клеут, у којима је истакнут лексиколошки приступ и на њиховим примерима показала како професорка Клеут истражује поетску функцију одређених лексема у делу. Тако је, показује ауторка, Марија Клеут, тумачећи бројеве у епским народним песмама, на примеру песме „Бановић Страхинја” показала како број један означава јединственост лика Бановића Страхинје. Вера Васић тиме скреће пажњу да је Марија Клеут уочила изузетан значај језичких средства којима се истиче

посебност некога или нечега у песми. Ауторка рада, такође, наводи како Марија Клеут анализира лексеме *време*, *зман* и *вакай*, лексеме које се тичу одевања и наоружања народних јунака, или завршне формуле адресирања слушалаца песме, као и њена испитивања комуникативних глагола и њиховог моделовања у епским народним песмама. Она посебно издваја радове Марије Клеут о именовању у народној епској и лирској поезији и њено откриће да се ликови именују или формулативно или принципом *nomen est omen*. У целини, рад Вере Васић најнепосредније сведочи о свестраном и продубљеном научном приступу Марије Клеут.

Лидија Делић у свом раду „Тајне пронађеног рукописа”, с поднасловом „Детективске страсти Марије Клеут”, описује веома битан књижевнoисторијски налаз везан за *Ерлангенски рукопис*. Марија Клеут једина је научница којој је пошло за руком да обелодани могућег наручиоца овога рукописа – генерала Максимилијана Петраша и да детаљно и научно скрупулозно оцрта потенцијални пут рукописа (објављеног 1925) до библиотеке Ерлангенског универзитета.

Јамина Јокић свој рад посвећује приређивачком раду Марије Клеут у оквиру *Библиотеке усмене књижевности*, што је уједно и наслов реферата. Ауторка објашњава да је пројекат *Библиотека усмене књижевности* покренут захваљујући Матици српској и Институту за књижевност и уметност у Београду; а у циљу представљања и обезбеђивања доступности дела усмене књижевности садржаних у старијој периодици или теже доступним изворима. Ауторка истиче да је Марија Клеут приредила три веома значајне књиге у оквиру споменуте едиције: *Лирске народне ђесме у Лейхойсу Матице српске*, *Из колебе у двореве тојодске: фолклорна збирка Милице Стојадиновић Српкиње* и *Народне ђесме у српским рукописним ђесмарицама XVIII и XIX века*. Анализирајући понаособ ове књиге, она истиче принципе класификације и научну апаратуру библиотеке и показује како су они спроведени у формирању лирске збирке *Лейхойса Матице српске*. Друга књига осветљава сакупљачки рад Милице Стојадиновић Српкиње, њене релације с Вуком и однос према народној књижевности. Књига *Народне ђесме у српским рукописним ђесмарицама XVIII и XIX века*, истиче ауторка, представља изузетно значајни облик сакупљања, чувања и преношења усмених песама, али и оних које су „на међи” усменог и писаног. Из песмарица многих сакупљача Марија Клеут је издвојила и критички приредила песме усменог постања, док је у уводној студији истраживала какав је однос ових сакупљача према сакупљачком раду Вука Стефановића Караџића.

Смиљана Ђорђевић Белић је обогатила зборник текстом под насловом „Збирка ројтанских песама Милеве Симић кроз истраживачку призму Марије Клеут”. Збирку Милеве Симић, која броји 1450 текстова, Марија Клеут жанровски је одредила као *ројтанске ђесме*. Ове песме

нуде доминантну женску визуру света. Полазећи од љубавне тематике, ројтанске песме описују и патријархалне односе у заједници, свакодневни живот села, садрже и мање-више ласцивну тематику и одржавају везу са различитим слојевима социјалне реалности у којој су настале. Ђорђевићева посебно истиче закључак Марије Клеут да ове песме, заправо, подривају патријархалну заједницу и преиспитују канонске представе.

Оливера Радуловић у раду „Упоредно изучавање ’Библије’ и Мушкатировићевих пословица” указује на научно истраживање Марије Клеут којим је утврђено да је Вук Караџић преузео скоро трећину пословица из књиге *Причије илијини њо њросџому њословице, њјемже илијини реченија* Јована Мушкатировића. Компаративним проучавањем *Библије* и Мушкатировићевих пословица, показује Оливера Радуловић, Марија Клеут, у свом раду „’Библија’ и Мушкатировићеве пословице”, издваја пословице из Мушкатировићеве збирке које се могу сматрати преводом, парафразом или резимеом библијских прича, при чему наводи илустративне примере, долазећи до закључка да је Јован Мушкатировић објавио пословице традиране у усменом предању и књишке пословице које имају узор у *Свџџом њисму*, што је проширило овај књижевни импулс и на Вукову збирку. (Из целине зборника јасно се уочава слојевит научнокритички приступ Марије Клеут громадном Вуковом делу.)

Вања Баришић Јоковић своју захвалност Марији Клеут на инспирацији, менторству и вечној потражи за „одгонетком” једноставних форми народне књижевности и компликованог живота исказује текстом „Одгонетање живота”. Ауторка указује на изузетан значај приређивачког рада Марије Клеут и њеног научно иновативног приступа овим облицима у антологији *Једноставни облици народне књижевности*. Текст Вање Баришић Јоковић јесте и продуктивна анализа важног аспекта рада професорке Клеут и топао омаж вољеној и подстицајној професорки.

Радослав Ераковић, у тексту „Књижевна судбина граничарских фамилија у тумачењу Марије Клеут”, анализира резултате истраживачког рада Марије Клеут у проучавању и приређивању књижевне заоставштине Александра Пишчевића, допуњујући их живописним, готово романистичким судбинама самог Пишчевића и његових савременика. Ераковић показује како Марија Клеут анализира однос Пишчевићеве критике друштвено-политичких појава ондашње Русије и његових заводничких авантура. Ераковић посвећује пажњу и лику Симеона Пишчевића, Александровог оца, сагледаном из истраживачке визуре Марије Клеут, као фигури брижног оца, који својој деци обезбеђује квалитетно школовање, и интерпретацији дворског скандала у коме је учествовао Симеон Зорић. Ераковић указује како је Марија Клеут издвојила сатиричну нит *Мојеџ живоџија*. Он представља читаоцима и Јосифа Ивановича, Пишчевићевог рођака, који осликава корумпирани и штеточински слој руског друштва.

Анализом ликова Ивана и Алексеја Депрерадовића, Пишчевићевих рођака, ближе се представља тематска композиција дела и отвара увид у родбинске односе Александра Пишчевића. У тексту Радослава Ераковића о приређивачком раду Марије Клеут провејава фина истанчана духовитост, која анализу заоставштине Александра Пишчевића приближава читању заводљивог галантног романа.

И Драгољуб Перић са сензибилношћу и поштовањем пише о истраживачком прегалаштву Марије Клеут, разматрајући „Документовано и детаљно саопштење о вампирима” у контексту интересовања Марије Клеут за предвуковска бележења српског вербалног фолклора. Перић описује структуру књиге, где су дати: описи начина упокојавања вампира, смртни исходи, типски описи вампира. Он показује како Марија Клеут у књизи *Вампири у Србији у XVIII веку* научнокритички приступа *Документованом и гејталном саопшћењу о вампирима...* Перић детаљно анализира њен приступ овом заводљивом феномену и нарочито истиче културолошки значај књиге.

Текст Марије Клеут „Прича о Библиотеци Матице српске и реч захвалности” уцеловљује зборник посвећен њеном делу. Добитница Награде *Златна књи́а Библиотеке Матице српске* исписала је своју „интимну историју Библиотеке”, откад је, још као гимназијалка, први пут крочила у Библиотеку до доделе награде. Реминисценције сежу до студентских дана и њених почетака бављења научним радом, када је упознавала библиотекаре и важне људе из струке. Познија присећања тичу се професуре – Марија Клеут је водила своје студенте у каталог Библиотеке у оквиру наставе из технике научног рада – и њеног председниковања Управним одбором Библиотеке.

На крају свог текста Марија Клеут се, поред захвалности жирију награде, уредницама *Зборника* и управнику Библиотеке Селимиру Радловићу, с топлином присећа библиотекара који су јој највише помогли у њеном научном раду: Петера Хајнермана, Маријице Чурчић, Лазе Чурчића, Радована Мићића, Гордане Ђилас, Радивоја Додеровића, Душице Грбић, Бранислава Аврамовић, Иванке Клајн, Александра Радовића...

Зборник садржи и пратећи научни апарат у виду сажетих библиографских белешки о ауторима.

Све текстове овога *Зборника* одликује обухватно, поштовањем надахнуто ишчитавање сложеног, слојевитог и продубљеног научног рада Марије Клеут. Трудолубиво научно прегнуће професорке Клеут краси, пре свега, разумевање бављење народном књижевношћу: од сасвим сажетих исказа, преко научних студија, до монографија и приређених књига. Аутори су се с озбиљношћу посветили разматраним темама и квалитет зборника представља минимално „преклапање” и помињање истих научних радова. Ипак, доста тога је остало ван зборника, а то нам

доказује селективна библиографија професорке Клеут. Радови који јесу објављени показују значајан допринос Марије Клеут проучавању наше народне књижевности, али и то како је она успела да све феномене којима се бавила уклопи у шири културно-историјски контекст.

Миловој БАЈШАНСКИ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
МАС Српска књижевност и језик
bajsanskimilivoj4@gmail.com

ПРАВДА И КРИВДА

Горана Раичевић, *Аџон и меланхолија, Живој и дело Милоша Црњанског*, Академска књига, Нови Сад 2021

Волео бих да, пишући о овој књизи Горане Раичевић о Црњанском, најпре посматрам Црњанског и Банат; да га повежем са мање познатим писцима, Миланом Лазаревићем и Милетом Јакшићем. Желео сам да напишем безбрижан и лак текст о ветру у њиховом (банатском) виђењу; јер, на крају, све припада ветру.

Могао бих рећи коју реч и о стиху Милете Јакшића из песме под насловом „Из дневника“: „Сунчева деца – једна породица“. Лако бих се, после тога, са Црњанским, преселио у Рим.

Волео бих, али не могу. Не да ми наслов овог текста („Правда и кривда“). Не да ми плач Иве Вејводе – немоћан плач из беса! Зашто је плакао Иво Вејвода (а није плакао без разлога) – открићу касније.

*

Недостаје ми прва реченица. Она у коју верујем и која је у стању да дâ замах читавом тексту и извуче га до краја. (Убеђен сам да таква реченица постоји.)

Пред нама је књига о Црњанском. (Тако ћу је до краја текста и називати.) Али ово је књига и о једном народу. Ово је и књига о тражењу правде... (Наслов ПРАВДА И КРИВДА сам се наметнуо.) Како тражити правду у свету чији је основни постулат да је јачима све дозвољено?

То тражење правде, та прича о Црњанском, захтева другачије писање. И писац књиге о Црњанском, Горана Раичевић, на самом почетку, заузима гарт! И брани Црњанског и напада противнике. Ако бисмо наставили да користимо овај боксерски речник, могли бисмо рећи да не